

RIIGIKOGU

IV koosseis.

IV istungjärk.

74. koosolek.

27. juunil 1930.

Sisu:

1. Päevakorra täiendamine.
2. Komisjonide täiendavad valimised.
3. Apteegiõpilaste haridusliku tsensi ja praktikaaja määruse muutmise seadus — redaktsioon.
4. Kohtuteseaduse §§ 592., 596. ja 597. muutmise seadus — redaktsioon.
5. Notariaalseaduse §§ 288., 292. ja 293. muutmise seadus — redaktsioon.
6. Eesti-Norra vahelise kurjategijate väljaandmise ja kriminaalasjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.
7. Eesti-Türgi kaubandus- ja laevanduslepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.
8. Riigi sadamatehase põhimäärus — II lugemisel.
9. Eesti Vabariigi 1930/31. a. kulude ja tulude lisaelarve nr. 1 arvel eelkrediidide määramise seadus nr. 1 — II lugemisel.
10. Riigi 1931/32. aasta eelarve arvel eelkrediidide avamise seadus — II lugemisel.
11. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 5 — II lugemisel.
12. Tolliseadustiku muutmise seadus — II lugemisel.
13. Kaubalaeva teki juht- ja meeskonna sõidu seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.
14. Väljaspool linnu ja alevide asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
15. Maal asuvate kinnisvarade maksu seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
16. Kiirsõidu-ujuvabinõude liikumise seadus — II lugemisel.
17. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
18. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
19. Kaitseliidu pensioniseadus — II lugemisel.
20. Üüriseaduse kaotamise seadus — II lugemisel.

Koosoleku avab esimene abiesimees **M. Martna** kell 17.15 min.

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach**.

1. Päevakorra täiendamine.

J. Voiman'i (stp) ettepanekul täiendatakse päevakorda 1. punktiga — komisjonide täiendavad valimised.

2. Komisjonide täiendavad valimised.

Valitakse:

maakomisjoni A. Mekkart'i asemele J. Voiman (stp).

3. Apteegiõpilaste haridusliku tsensi ja praktikaaja määruse muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja K. Freiberg.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

4. Kohtuteseaduse §§ 592., 596. ja 597. muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja K. Freiberg.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

5. Notariaalseaduse §§ 288., 292. ja 293. muutmise seadus — redaktsioon.

Redaktsiooni komisjoni aruandja K. Freiberg.

Seaduse lõpuredaktsioon võetakse vastu.

6. Eesti-Norra vahelise kurjategijate väljaandmise ja kriminaalasjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus — I lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja A. Rei: Eesti-Norra vahelise kurjategijate väljaandmise ja kriminaalasjus kohtuliku abiandmise konventsiooni kinnitamise seadus oli läbivaatamisel üldkomisjonis ja välispoliitilisest küljest väliskomisjonis. Käesolev konventsioon on analoogiline tervele reale teistele kon-

ventsioonidele, mis Eesti riik siamaani sõlminud teiste riikidega, näiteks hiljuti Rootsiaga.

Kuna mõlemad komisjonid selle konventsiooni heaks kiitsid, leides, et ta vajalik on ja et ta täiesti vastab neile põhimõtetele, millest välja minnes seni analoogilised konventsioonid sõlmitud, siis arvan, et käesolev seadus pikemat põhjendamist ei vaja, ja teen komisjoni nimel ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Seaduseelnõu võetakse vastu I lugemisel.

7. Eesti-Türgi kaubandus- ja laevanduslepingu kinnitamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Kask.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

8. Riigi sadamatehase põhimäärus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja komisjoni esimees J. Soots.

Üldkomisjoni aruandja A. Rei.

Juhataja: Ma kavatsen selle seaduseelnõu juures paragrahvide teksti ettekandmise ära jätta.

Pealkiri ja §§ 1—17 võetakse vastu.

(§ 18.)

Teedeminister A. Jürman: Rahaasjanduse komisjoni poolt ettepanud § 18 läheb lahku senistest sarnastest paragrahvist teiste riigi ettevõtete põhikirjadest.

Meie näeme § 3. juures, et riigi sadamatehased alluvad samadele tingimustele, mis on kõikidel eratööstustel, nii maksude alal kui ka teistes tingimustes. § 18. viib sadamatehased aga raskematesse tingimustesse, milles teised tööstused ei asu. Eriti paragrahvi teine lõige toob sadamatehaste suuremaid kulusid, ja kui sadamatehased peaksid võistleva teiste tehastega ja eraettevõtetega, siis muutub tehaste seiskord palju raskemaks. Küsitavaks jääb, kuidas suudavad nad teiste harilikkude ettevõtetega võistlust välja kannatada. Seda teist lõiget ei ole ei Riigi põlevkivitööstuse ega Riigi turbatööstuse põhimääruses. § 18. esimeses lõikes on öeldud, et on õigus pensioni ja ühekordse toetuse saamiseks Tööstusliku töö seaduse XII peatüki järgi. Tööstusliku töö seaduse XII peatükk piirab te-

haste tegevust selles mõttes, et paneb nad liiga alluvaks sadama ülemale. Neil põhjustel ei saa pooldada seda ettepanekut, mis rahaasjanduse komisjonis on tehtud. On olnud ka teine ettepanek arutamise all üldkomisjonis. Üldkomisjon on selle läbi kaalunud, ja meie näeme, et ta figureerib teise ettepanekuna, variandina. § 18 on seal järgmiselt redigeeritud:

§ 18. Riigi sadamatehase teenijaid ei loeta riigiteenijateks, kuid pensioni ja ühekordset toetust saavad nad Riigi- ja omavalitsuste teenijate pensioni seaduse alusel ja teenistus-alaste sүүteгude eest vastutavad nad võrdsetel alustel riigiteenijatega.

See vastaks valitsuse ettepanekule ja oleks täiesti vastuvõetav. Selle on ka üldkomisjon läbi kaalunud selleks juhuks, kui see peaks vastuvõtmist leidma.

Teen ettepaneku,

võtta § 18 sel kujul, nagu praegu esitasin.

L. Johnson (stp): Teedeminister arvas, et § 18 rahaasjanduse komisjoni redaktsioonis takistab võistlust eraettevõtetega. § 18 selles redaktsioonis ei anna sadamatehasele mitte midagi juurde sellele, mis tal praegu on. Kõik see, mis siin loetletud, ei ole muud midagi kui praeguse seisukorra kinnitamine. Praegu on arstiabi korraldamine neil alustel, ja praegu saavad seal teenijad vastava seaduse alusel ka pensioni. Kui nüüd see ettevõtte viiakse oma põhikirja alusele, siis ei ole see veel põhjusks, et neilt teenijatelt ja töolistelt tuleb osa õigusi ära võtta, neid õigusi, mis neil praegu on. Ka seni pidid sadamatehased võistleva eraettevõtetega ja on võinud seda teha. Ja kui nad seni on saanud seda teha, siis ma arvan, edaspidi, kui neil oma põhikirja on olemas, võivad nad seda paremini teha. Kui nüüd härra Teedeminister leiab, et siin üks või teine seadus, mis § 18. alusel maksma pannakse sadamatehaste tööliste ja teenijate kohta, takistab võistlust eraettevõtetega, siis tuleks lähemalt seletada, milles takistused ja raskused seisavad, aga umbkaudselt, üldiste lausetega ühe paragrahvi vastu kõnelda, see ei ütle veel midagi. Need seadused on juba maksmas sadamatehaste ja ka teiste tehaste, näiteks Mõisaküla ja raudteetehaste kohta. Need on ka riigi ettevõtted ja vastavad umbes sellele ettevõttele, millest siin jutt on, ja sellepärast võiks nende kohta edaspidi maksma panna ühtlased seadused. Nii et tõsiseid põhjusi valitsusel ei ole § 18. vastu vaidlemiseks.

Mis puutub teise redaktsiooni, siis see võtab, nagu ma ütlesin, teenijatelt ja töölisl-telt osa õigusi ära.

Teedeminister A. Jürman: Kui rkl. Johanson ütles, et esitatud paragrahv ei too midagi uut, tema fikseerib praegust seisukorda, siis peab tähendama, et praegune seisukord läheb lahku sellest seisukorrast, mis meie sadamatehastele anname tema põhikirja alusel. Praegu on nii, et sadamatehased on kui puhtakujuline osa riigiasutustest. Tema ei allu, nagu meie praegu tahame viia § 3. põhjal, igasuguste kogukondlikkude maksude j. n. e. alla. Tema on nendest vaba. Tähendab, kui meie need eesõigused, mis sadamatehastel kui riigiasutusel on, kui meie need ära kaotame, siis on see miinus sadamatehastele. Tuleb juurde igasuguseid kogukondlikke makse ja kohustusi, ja kui meie selle koorma temale juurde anname, siis peame teda vabastama nendest maksudest, mis temale aitaks ühesuguseid tingimusi luua teiste ettevõtetele. Kui jätame § 18. teise lõike sisse, siis selle teise lõike tõttu suureneks tehaste väljaminek umbes 16—18%. Sarnast väljaminekut ei ole teistel ettevõtetal, mis töötavad kui eratööstusettevõtted. Edasi näeme, et Riigi asutustes ja ettevõtetes töötavate töölise pensioni seaduse § 1 kõlab järgmiselt: „Käesoleva seaduse järgi on pensioni ja ühekordse toetusraha saamise õigus töölt vabastamise puhul kõigil riigi asutustes ja ettevõtetes töötavatel töölisel ja nende perekondadel, välja arvatud ärilisel alusel töötavate kui ka põllu- ning metsamajanduslikkude ettevõtete ja juhuslikkude tööde töölised ja nende perekonnad. Ärilisel alusel töötavad riigi ettevõtted määrab Vabariigi Valitsus.“

Siin on ette nähtud seisukord, et ärilisel alusel töötavad ettevõtted, nagu praegu sadamatehased, ei kuuluks Riigi asutustes ja ettevõtetes töötavate töölise pensioni seaduse alla, sest sellest seadusest on nad välja heidetud § 1. põhjal. Seepärast on täiesti põhjendatud minu poolt esitatud § 18.

L. Johanson (stp): Asjaolu, et sadamatehased oma põhikirja saavad, ei muuda olukorda, nagu härra minister kujutas. Härra minister ütles, et sadamatehased olid enne riigi ettevõtte, ja siis võisid sadamatehaste töölised ja teenijad omada need õigused, mis loetletud § 18. Nüüd antakse oma põhikiri, ja peab kogukonna maksu maksma, ning see peab põhjuseks olema, mispärast õigused ära võetakse. Sadamatehased olid riigi ettevõtte ja jäävad riigi

ettevõtteks. Täiesti kuulmatu on, kui ühele riigi ettevõttele antakse oma põhimäärused, ja selle juures neid õigusi, mis ta töölisel ja teenijatel olnud aastate jooksul, hakatakse ära võtma. Ja see kasu, mis Teedeminister loodab, ei ole nii suur. Seda esiteks. Teiseks, eraettevõtete kohta on ka maksvad seadused, millele siin tähelepanu juhitakse, näiteks arstiabi ja toetust peavad ka eraettevõtte töölised ja teenijad saama. Ja see läheb haigekassade süsteemi juures kallimaks, kui neil alustel, nagu seda seni on antud. See on selge, et nii odavam tuleb, nagu seni on antud, selle üle ei saa üldse vaielda. Sellejuures ei ole mingit kahtlust. Pensioniõigus vanaduse ja töövõimetuse korral on sadamatehaste teenijatel ja töölisel olemas. Aga nüüd, kus töölised on seal aastate viisi pensioniõiguslikud olnud, pannakse maksma põhikiri ja võetakse sellega neilt pensioniõigus ära. Õelge, kas see on korralik talituseviis. See ettevõtte jääb sinna, kus ta on. (Teedeminister A. Jürman: Nii olete talitanud riigi põlevkivi- ja riigi turbatööstuse juures.) Põlevkivitöölised on lugu teine. Põlevkivitöölised ei ole ilmaski olnud pensioniõigust. Nüüd on aga põlevkivitööstuse nõukogu ise mingisugused korraldused seal maksma pannud, ja varem või hiljem tuleb pensioniõigust ka nende töölisele peale laiendada. Aga siin on osa inimesi peaaegu pensioni välja teeninud, Vene aeg võetakse arvesse, puudub võibolla 2—3 aastat, mõnel võibolla 2—3 kuud, kuid muudetakse põhikirjaga need õigused ära, mida inimesed oma tööga 20—24 aasta, isegi ligi 25 aasta jooksul omandanud. Kas niiviisi võib riik oma ettevõtte töölised talitada? Ma arvan, et see peaks rahvaesindajaid mõtlema panema, et seal on inimesed, kes on kogu aja teeninud ja kelle kohta on pensioniseadus maksev, kellel vanadus läheneb, ja kes on 60 aastat vanaks saamas, kellel ainult natuke aega, võibolla mõned kuud puuduvad, et pensionile minna. Kuid korraga on seadus esitatud, kus tõmmatakse pensioniõigusest kriips läbi. Kui niiviisi talitama hakatakse, siis peab ütleva, see on lubamatu talitamisviis pensioniõiguslikkude inimestega riigis, mis on kindlal alusel, ühes püsivas riigis niiviisi talitada ei või. Kui oleks siin mingi riigipööre, siis oleks arusaadav, et inimesed kaotavad oma õigused. Mingit riigipööret ei ole, elu läheb omasoodu edasi, ja korraga lõigatakse õigused läbi, — arvan, et seda meie oma riigis teha ei tohi. Sadamatehastes töötavate töölise kohta on praegu maksev riigi-töölise pensioniseadus. Teedeministri pa-

randuse sisu seisab selles, et need õigused ära võtta. Üks osa inimesi on pensioni välja teeninud. Kui nüüd neilt see õigus võetakse, siis on see raske ülekohtus. See oleks siis esimene sellesarnane pretsedent meie riigi ajaloos, ja mina arvan, see puudutab meie õiguslikku korda. Sellepärast juhin rahvasaadikute tähelepanu selle halva seisukorra peale, mis tekib. Seal ei ole ühe ega kahe inimesega tegemist, vaid seal on enam kui 400 inimest. Nende õigusi läbi lõigata riigipoliitilisest ja õigusliku korra seisukohast teha ei või. Siis võiks isegi niisuguse asjaga hakkama saada, me tahame kulusid kokku tõmmata ja võtame seaduse paragrahvi vastu, et näiteks siseministerruumi ametnikkudel pensioniõigus ära võetakse. Aga kas niiviisi talitada tohib? Mis siis õiguslikult korrast järele jääb, missugune tunne lõppude-lõpuks tekib, kui igaugune pind inimestel jalge alt ära võetakse? Kui teatud õigused on antud, siis need õigused peavad tingimata kestma. Nendega ei või nii kergelt ümber käia. Kui Riigikogu liikmed seda seisukorda õieti ette kujutavad, siis peab veendumusele tulema, et see õigus tuleb jätta ja ei tule seda sellel silmapilgul ära võtta, kus see õigus teostamist vajab.

Mis puutub nüüd arstiabisse, siis minule ja töölistele on täiesti ükskõik, kas arvatakse nemad ühise haigekassa alla või antakse arstiabi teiste riigitöölise kohta maksvate korralduste alusel. Aga ma juba tähendasin, et senise korra alusel tuleb see odavam. Vähemalt 6% peab maksma ettevõtte haigekassa kuludeks. See on selge. Kui vaatame protsenti, mis riigitöölise peale seni välja läinud, siis sotsiaalministeeriumi andmete järgi on see 3 ja 4 vahel, tähendab 2% tuleb tingimata odavam. Selle juures vaielda üldse ei maksa. Siin on arvud olemas, ja need on ametlikud arvud, ning neid võib härra minister kontrollida, nõudes neid välja Hariduse- ja sotsiaalministeeriumist. Nii et see paragrahv praegusel kujul ei anna midagi juurde, ja kui rahaasjanduse komisjoni redaktsioon siiski peaks tagasi lükatama, siis lõikab see meie õiguslikku korda väga sügavasti.

Mis puutub võistluse eraettevõtetega, siis eraettevõtted on mitmesugused: üks osa — väikesemad ettevõtted — käib haigekassa alla, teine ei käi, ja võistlevad nad siiski. See, kas kuskil ettevõttes maksmas pensioniseadus või mitte, ei halva ta võistlust. Kui meie vaatame teiste riikide eraettevõtteid, näeme, et seal on palju paremad seadused maksmas vanaduse, töövõimetuse, tööpuuduse vastu ja leskede ning

vaestelaste kindlustamiseks, mis kõik kokku teeb välja suure protsendimaksu, — aga nad võistlevad siiski. Peab täiesti ümber lükkama väite, nagu takistaks võistlust see, kui töölistele luuakse nõndanimetatud kindlustusetunne, et nad tunnevad endil olema kõvema pinna. Kindlustusetunne ei takista võistlust, vaid see tõstab ainult töövõimet ja tuleb tuluks ettevõttele.

A. Sirro (stp): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Härra Teedeministri paranduse-ettepanek § 18. juurde paneb otse võõrastama. Võõrastama sel põhjusel, et teatavasti on riigi sadamatehas töötanud kogu Eesti kestuse aja riigi tehasena. Ja kui kõikidele neile, kes on võidelnud Eesti riigi vabaduse eest, on antud autasu, siis ärge unustage, et ka sadamatehased nendel raskeil päevil töötasid. Sadamatehase tööliste valmistasid soomusronge, parandasid kaitsevägele tarvisminevaid abinõusid j. n. e.

Kui aruandja vahele ütleb, et nad hakkasid streikima, siis ma ei tea, missugusel põhjusel see oli, kuid kui te sunnite inimesi tööd tegema, neile mitte leiba andes, siis olid nad sunnitud seda tegema. Sadamatehas on samuti sõjapäevil täitnud kõiki oma kohustusi ja ülesandeid, neil riigi loomise päevil.

Kui nüüd inimesed on töötanud Vene riigi ajal, 12 aastat Eesti riigi kestusel, ja kui nendelt ametnikkudel ja töolistelt, kes samuti on riigi kaitse- ja loomispäevil kõigiti kaasa aidanud, ära võetakse need õigused, mis teistel riigitöölistel, mis neil siiasaadik olid, siis peab küll ütlema, et sarnane talituseviis pole õige, vaid neile tulevad need õigused, mis senini olnud, alles jätta.

Teiseks, kui härra minister tahab põhjendada, et eraettevõtjatel ei olevat pensioniseadusi ega ei maksetavat ühekordseid toetusi, siis see ei ole alus. Iga eraettevõtte võib maksta niisugust pensioni, niisugust toetust, mida tema kassa lubab. Riigi sadamatehas ei ole sugugi halvemasse seisukorda selle paragrahvi vastuvõtmise tõttu sattunud kui mõni eraettevõtte. Härra Teedeministri ettepanek on täitsa vastuvõtmatu — selle paragrahvi vastuvõtmisega teeks Riigikogu nende riigitöölise ja -teenijate vastu suurema ülekohtu.

Riigivanem O. Strandman: Nagu mina aru saanud, on valitsus esitanud teatava eelnõu, millele on komisjonis parandus tehtud, ning see parandus komisjoni poolt vastu võetud. Härra Teedeministrilt on praegu ettepanek, restitueerida valitsuse

ettepanek. Siin on küsimust käsitatud ja uusi asjaolusid ette toodud, ning nende uute asjaolude pärast, mis minule isiklikult teada ei olnud ja mis selgitamist tahavad, palun selle paragrahvi arutamise katkestada, et valitsus saaks järgmiseks koosolekuks asja selgitada.

Kaasaruanaja A. Re i: On arvata, et käesoleva paragrahvi arutamise Riigikogu kindlasti katkestab, nagu härra Riigivanem ette pani, kuid ma tahaksin siiski enne ka oma poolt mõnesugused märkused teha selle paragrahvi kohta. Mulle näib, et juriidilisest seisukohast tuleb vaielda ettepaneku vastu, mida kaitses valitsuse nimel Teedeminister. Õigusepoliitika seisukohalt on üldse väga soovimatu inimestelt ära võtta omandatud õigusi. Niisuguste sammudega peaks alati äärmiselt ettevaatlik olema, sest need õigused, mis inimesed omandanud, peaksid puutumatud olema. Nüüd on aga sadamatehase töolistel siia maani olnud õigus pensioni saamiseks. Üksikutel nendest on võibolla üks kuu, võibolla aasta, võibolla rohkem tööd teha, kuni pensioni väljateenimiseni, kui nüüd see kord muudetakse või kaotatakse, siis tekivad kaunis segased ja keerulised juriidilised vahekorrad, ja neil, kel oli pensionisaamise õigus ja kes kindlasti rehkendasid, et nad teatava aja pärast pensioni hakkavad saama, — neile tundub käesolev seadus äärmiselt ebaõiglasena.

Muu seas põhjendas härra Teedeminister valitsuse ettepaneku restaureerimist sellega, et riigi sadamatehastele pannakse käesoleva seadusega kohustused peale, mida teised eraettevõtted ei kannu, kuna § 7 ütleb: „Sadamatehas kannab kõik tehase territooriumi ja hoonete peale langevad kogukondlikud kohustused ja maksud.“ Siin peab aga tähendama, et see norm ei aseta riiklikku sadamatehast kuidagi viisi halvemasse seisukorda, kui eraettevõtted. See paragrahv räägib, et riigi sadamatehasele vajalikud riigi territoorium ja riigi hooned jäävad tehasele tarvitada tasuta. Igal teisel ettevõttel on tema hooned ja territoorium kasutada põhikapitalina, mille pealt tema peab protsente arvestama. Siin aga riik annab ilma tasuta sadamatehasele kasutada suure kinnisvara. Tekkis küsimus, kes kannab selle kinnisvara peale langevad kogukondlikud maksud ja kohustused, nagu näiteks sellest territooriumist ja tema kõrvalt läbiminevate tänavate korrashoid j.n.e., kas sadamatehas, või kinnisvara omanik — riik. On endast mõistetav, et kuna riik seda varandust ise ei kasuta, siis peab neid ko-

gukondlikke kohustusi ja makse kandma sadamatehas. Seega ei ole selle paragrahvi sadamatehasele erilist koormatust peale pandud, ja sellepärast ei saa käesoleva normiga seda põhjendada, kui tahe takse sadamatehase töolistelt ära võtta pensioniõigus, mis neil seni on olnud. Ei saa seda ka riigi põlevkivi- ja turbatööstuse põhimäärustega põhjendada. Need põhimäärused on vastu võetud enne riigitöoliste pensioniseadust. Riigitöoliste pensioniseadus võeti vastu vist 1926. a. veebruarikuus. See seadus ei ole kunagi riiklikus põlevkivitööstuses ja turbatööstuses maksev olnud, kuna aga sadamatehaste suhtes on see pensioniseadus algusest peale kõige aja maksev olnud. Osa sadamatehase töolistest on vististi juba läinud pensioni peale, ja võibolla oleks tervel real töolistel õigus peatselt pensioni peale minna. Ei tohiks nende töoliste õiglusetunnet riivata, mis kaugeltki tähtsusetu pole, kuna selle tehase töolistel on sõja korral väga tähtsad riiklikud ülesanded täita. Seepärast oleks riiklikult soovitatav, et neil töolistel kibedusetunnet ei teki. Seepärast ei ole põhjendatud, kui neilt töolistelt pensionisaamise õigus ära võetakse.

Riigivanem O. S t r a n d m a n (korra kohta): Siin on praegu kahtlus tekkinud selle üle, kas minu ettepanekut võib vastu võtta, s. o. katkestada seaduseelnõu arutamine ja anda üks paragrahv valitsusele seisukohavõtmiseks. Leitakse, et niisugust pretsedenti ei ole, öeldakse, et tuleks terve eelnõu arutamine katkestada. Kodukord tunneb, et seaduse üht paragrahvi võib lah-tiseks jätta, komisjoni anda, kusjuures seaduse arutamine kestab edasi. Mispärast komisjoni võib anda, aga valitsusele seisukohavõtmiseks ei saa anda? Tagajärjed on ju ühed ja samad. Ühel juhtumisel ütleb komisjon oma arvamise, ja teisel juhtumisel ütleb valitsus oma seisukoha. Minul on ju ükspuhas, ega Vabariigi Valitsus ei loo Riigikogu kodukorda, see on Riigikogu oma asi. Ei saa öelda, et minu soovivaldus loogiline ei ole, kuigi sarnast asja seni ei ole ette nähtud. Kui tahetakse arutamist katkestada, siis mul selle vastu midagi ei ole.

Kaasaruanaja A. Re i (korra kohta): Võibolla, et härra Riigivanem oleks küllalt rahuldatus ja oleks kõige lihtsam, kui kodukorra § 52. järgi anda parandus läbivaatamiseks komisjoni. Vahepeal valitsus võtab seisukoha ja teatab oma seisukoha komisjonile. (Riigivanem O. S t r a n d m a n: Võib ka nii teha, ehk see küll

keeruline on.) Niisugune kord on kodukorras otsekohe selgesti ette nähtud. (K. Päts, põl: Mina ei saa aru, mispärast ei või valitsusele anda.)

Juhataja: Ettepanek on,

§ 18 ühes paranduse-ettepanekuga anda komisjoni, et Vabariigi Valitsusel oleks võimalus selle paragrahvi kohta seisukohta võtta. (Hääletatakse.) Ettepanek on vastu võetud.

§ 19 võetakse vastu.

L. Johanson (stp, § 20. puhul): § 20. on ette nähtud, et nõukogus on 5 liiget. Kui meie vaatame ettevõtteid teistes riikides, siis leiame, et seal on tööliste esindus antud isegi eraettevõtetes, aktsiaseltsides j. n. e. Leitakse, et see viis, siduda seda personaali, kes tööd teeb, ettevõttega, on väga häid tagajärgi andnud. Meil on seda küsimust arutatud teiste põhikirjade juures, kuid ei ole veel seni esikuju antud, ei ole veel seni vastu võetud vastavad ettepanekud. Sadamatehaste põhikirja juures teen ettepaneku, et üks nõukogu liikmetest nimetatakse riigi sadamatehaste tööliste üldkoosoleku poolt valitud kandidaatide hulgast, 4 nimetatakse teiste kandidaatide hulgast.

Juhataja: Rkl. Johanson'ilt on ettepanek,

§ 20. teiseks lõikeks võtta: Üks nõukogu liikmetest nimetatakse Riigi sadamatehaste tööliste üldkoosoleku poolt valitud kandidaatide hulgast.

Ettepanek lükatakse tagasi 34 häälega 23 hääle pooltolemisel.

§§ 20—32 võetakse vastu.

(§ 33.)

Teedeminister A. Jürman: Ma teeksin § 33. juures ettepaneku,

lausest „viiakse ametnikkude reservi ja saavad sealt edasi teenistusetasu Riigiteenistuse seaduse j. n. e.“ välja jätta sõnad „sealt edasi“.

Muidu näib, nagu saaksid ametnikud ametnikkude reservist teenistusetasu, ja seepärast on need kaks sõna ülearused. Nemad saaksid tasu sadamatehaste käest, aga mitte reservilt.

A. Sirro (stp): Ka see ettepanek ei ole vastuvõetav Teedeministri poolt esitatud kujul selletõttu, et meil ei ole mingi-

sugust kindlustust ega teadmist, kui suurel arvul praegu tehasele töötavaid ametnikke ja teenijaid alale jäetakse. Väga võimalik, et sel puhul, kui võetakse põhimäärus vastu, ja see maksma hakkab, kui arvesse võtta seda, et siis, kui see seadus oli rahaasjanduse komisjonis arutusel, öeldi seal tehase juhatusel ja mereasjanduse peavalitsuse direktori poolt, et praegune kord ilma põhimääruseta ei võimalda halbu meistreid tehast vallandada, tähendab, on arvamine niisugune, et sel puhul, kui põhimäärus vastu võetakse, väga palju ametnikke tagandatakse. Nende ametnikkude seas on inimesi, kellel Eesti Vabariigi vastu teeneid on, arvesse võttes seda, et nad kaua aega teeninud, Eesti Vabariigi algupäevil ja ka vabadusesõja ajal oma teenistuseülesandeid täitnud, kui neid lahti lastakse ja reservi ei arvata, siis ei saa nad Riigiteenistuse seaduses ettenähtud tasu. Seepärast peaks paragrahv niisugusel kujul vastu võetama, nagu ta praegu esitatud on.

Teedeminister A. Jürman: Arvan, et siin on arusaamatus tekkinud. Selles redaktsioonis, kui need sõnad jäävad sisse, peaks ametnikkude reserv seda tasu maksma, aga ametnikkude reservil mingisugust tasu maksta ei ole. Reserv kui niisugune ei saa tasu maksta, vaid sadamatehased, seepärast võtab see redaktsioon võimaluse neile tasu anda.

L. Johanson (stp): Selle paragrahvi viiakse vallandatud ametnikkude reservi. Missugune ametnikkude reserv — see ei ole selge, kas see, mis asub Hariduse- ja sotsiaalministeeriumi juures? Muud ametnikkude reservi meil maksvate seaduste järgi teada ei ole. Ainult üks reserv on loodud Riigiteenistuse seaduse alusel, kas mõeldakse sinna viia? Muidugi, reserviimine midagi ei anna, sest vähe on neid ametnikke, kes reservist on pääsenud uutele kohtadele. Mis aga oluline, on see, et need inimesed, kes vallandatakse, pensioniõigust ei ole teeninud välja, hulk aastaid on nad töötanud, ja pensioniõigus võetakse neilt veel võibolla ka ära, ja sellest päevast, kui neid vallandatakse, kaotavad ka oma palga. Seni neid loeti maksva seaduse järgi riigiteenijateks ja oli neil samasugune õigus kui teistel riigiteenijatel, võisid vallandamise korral saada edasi kolme kuu jooksul terve palga ja järgmise kolme kuu jooksul poole palga, see on kokku nelja ja poole kuu palga. See on õigus, mille Riigiteenistuse seadus neile andis. On terve rida ametnikke, kes,

nagu komisjonis veeteede valitsuse juhataja tähendas, vallandamisel tulevad. Lausa tähendas veeteede valitsuse juhataja, et niipea kui põhimäärused vastu võetakse, tuleb terve rida ametnikke vallandamisele, ja siin tekib samasugune seisukord, nagu nende teiste õigustegagi. Seni olid neil riigiteenijate õigused, aga nüüd võetakse need Riigikogu poolt järsku ära, ja tuleb massiline vallandamine. Minu arvates nõuaks see küsimus kaalumist, see pärast teen ettepaneku,

anda § 33 rahaasjanduse komisjoni tagasi,

et veel kaaluda, missugune on see reserv, kuhu nad viiakse, ja missugused õigused on reserviividutel.

Kaasaruandja A. Rei (lõpusõna): Kuna paragrahv ei ole küllalt selge, siis ühinen aruandjana ettepanekuga, et see paragrahv komisjoni antaks uueks kaalumiseks.

L. Johanson'i ettepanek võetakse vastu.

§§ 34 ja 35 võetakse vastu.

9. Eesti Vabariigi 1930/31. a. kulude ja tulude lisaeelarve nr. 1 arvel eelkrediitide määramise seadus nr. 1 — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja O. Suursööt.

Pealkiri võetakse vastu.

(§ 1.)

Välisminister J. Lattik: Teen ettepaneku, käesolevat lisaeelarvet täiendada järgmiselt:

- 1) § 1. juurde võtta: Erakorralised kulud. Välisministeerium. Peatükk II. B. Välisesindused. § 1. Berliini saatkonna maja peal lasuva hüpooteegi tasumine Kr. 10.000.—
- 2) Võtta vastu uus § 2: § 2. Käesolev seadus hakkab maksma tema avaldamisega Riigi Teatajas.

A. Oinas (stp): Rahaasjanduse komisjonis ei peatatud niivõrt seaduseelnõu enese, kui selle juures, kuidas sellesarnaseid esitisi Riigikogule otsustamiseks antakse. Käesoleval juhul on tegemist näitega, kuidas ei peaks riigiasutused lihtsat ja väikest asja toimetama. Berliini saatkonna maja peal lasuv obligatsioon tuleb välja maksta esimesel juulil Berliinis. Praegu on juba 27. juuni. Seaduseelnõu on

alles II lugemisel. Riigikassa ei saa muidu õiguse pärast raha maksta, kui seaduseelnõu ei ole kolmel lugemisel vastu võetud ja jõusse astunud. Tuleks õiguse pärast Riigikogul täna seaduseelnõu kohta 2 lugemist korraldada ja seaduseelnõu maksma panna mitte harilikus korras, vaid telegraafi teel, siis võiks riigikassa krediidi õigel ajal avada. (R. Penno, as: Valitsus laseb Riigi Teataja erakorraliselt trükida.) Ma kardan, et härra Penno soovivaldust ei ole nii kerge teostada, nimelt üks erakorraline Riigi Teataja välja lasta. Kui see peaks võimalik olema, siis langeb muidugi ära vajadus telegraafi teel seadust välja kuulutada.

Kogu asja oleks võinud palju, palju lihtsamalt lahendada, kui seda on tehtud. Selgub, et Eesti saadik Berliinis ei ole süüdi viivitamises. Välisministeerium on vastava teadaande saanud juba 5. juunil. Nüüd on harilikus kantselei korras asi veninud kuni 23. juunini, tähendab jaanipäeva laupäevani, mil Riigikogu valitsuse ettepaneku kätte sai. Ei saa Riigikogule ette heita, et tema jaanipäeval kokku ei tulnud ja küsimust ei otsustanud. On päeval selge, et ei olnud mingit vajadust asja toimetamisega venitada 23. juunini. Valitsus oleks võinud kasutada võimalust, mis temal oli juunikuu keskel, kus oli krediitiseadus arutamisel rahaasjanduse komisjonis, nimelt teha oma esindaja kaudu komisjonis vastav ettepanek, kus oleks asi ka kohe otsustamist leidnud, sest sisuliselt ei saa olla midagi ju selle ühe ülesöeldud obligatsiooni väljamaksmise vastu. Kuid seda ei ole tehtud. Asjad on käinud ministeeriumist ministeeriumi, on lõpuks Riigikogule esitatud trükitud eksemplar valitsuse ettepanekust, kuid juba, paraku, kaheistkümnendal tunnil.

Välisminister J. Lattik: Lugupeetud rahvasaadikud! Obligatsioon on seaduse järgi ühekuulise ülesütlemisega. Välisministeeriumile tuli teade obligatsiooni ülesütlemisest 2. juunil. Viienädal läks Majanduseministeeriumi, oli valitsuses 12. juunil, ja Vabariigi Valitsusest esitati Riigikogule 18. juunil. Siin ei ole süüdi valitsus. Teinekord on etteheiteid tehtud Vabariigi Valitsusele, kui ta spontaanselt esineb mõne uue ettepanekuga. Kui aga valitsus tuleb esinema harilikus korras, siis ei olda jällegi rahul. Ei või süüdistada bürokraatismis. Isegi Riigikogu andis täna komisjoni kaudu paragrahvi tagasi valitsusele, pidades kinni korrast. Valitsus ei ole tõesti püüdnud midagi kinni pidada. Trük-

kimine ei ole valitsuse süü. Valitsus esitab Riigikogule selles järjekorras, nagu ikka on esitatud. Minu palve on, et see ettepanek vastu võetaks.

Aruandja O. Suursööt (lõpusõna): Valitsuse esindaja poolt tehtud ettepanek oli arutamisel rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisus, ja nimetatud komisjoni nimel ühinen selle ettepanekuga.

§ 1 võetakse vastu ühes parandusega.

O. Suursööt (põl): Senistes eelkrediitide nõudmiste seadustes on selgitav paragrahv juures olnud, nimelt sarnane paragrahv, mis määrab ära krediidi katmise korra. Käesolevas seaduses on see kõrvale jäänud. Leian, et see on ilmaaegu seda paragrahvi kõrvale jätta, kuigi see paragrahv ainult selgitav paragrahv on, aga tal on ka teine mõte, nimelt eelarve seaduses ei ole ära näidatud eelkrediidi mõiste, välja arvatud juhul, kus on ette nähtud $\frac{1}{12}$ eelarve summast. Sellepärast on eelkrediidi seadustes niisugune paragrahv sees olnud, nimelt niisugune, kus öeldakse, et eelmises paragrahvis nimetatud eelkrediit kaetakse lisaelarve nr. selle ja selle korras. Sellepärast teen ettepaneku,

võtta § 2-ks järgmine paragrahv:

§ 2. Eelmises paragrahvis nimetatud eelkrediit kaetakse riigi 1930/31. a. lisaelarve nr. 1 korras.

Selle üle rääkisin ka üksikute rahaasjanduse komisjoni liikmetega läbi, ja nad leidsid, et selgituse mõttes oleks vajalik see paragrahv, kuigi see komisjonis arutamisel pole olnud.

Koosolekut asub juhutama teine abiesimees **R. Penno**.

Juhataja: Rkl. Suursöödilt on ettepanek, võtta vastu uus § 2.

Välisministrilt on ettepanek:

§ 2. Käesolev seadus hakkab maksma tema avaldamisega Riigi Teatajas.

Kui rkl. Suursöödi ettepanek vastu võetakse, siis jääb Välisministri ettepanek § 3-daks.

(Hääletatakse.) Rkl. Suursöödi ettepanek — § 2 — on vastu võetud.

(Hääletatakse.) Välisministri ettepanek — § 3 — on vastu võetud.

Aruandja O. Suursööt: Rahaasjanduse komisjonis võeti ühes selle seadusega ka üks sooviavaldus vastu. Riigikogu kodukorra põhjal tuleb see sooviavaldus II lugemise lõpul ettekandmisele. Sooviavaldus on järgmine:

Riigikogu avaldab soovi, et Vabariigi Valitsus kinnistusjaoskondade koosseise suurendaks vastavalt kinnistamiseks esitatud asundustalude arvule kinnistusringkondades.

Juhataja: Kodukorra kohaselt tuleb sooviavaldus hääletamisele seaduseelnõu III lugemise lõpul.

10. Riigi 1931/32. aasta eelarve arvel eelkrediidi avamise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja **M. Laarmann**.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

11. Riigiasutuste koosseisude ja riigiteenijate palkade seaduse muutmise seadus nr. 5 — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni laiendatud koosseisu aruandja **O. Kask**.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

12. Tolliseadustiku muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **M. Pung**.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

13. Kaubalaeva teki juht- ja meeskonna sõidu seaduse täiendamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja **M. Pung**.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

14. Väljaspool linnu ja alevid asuvate kinnisvarade hindamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **R. Kuris**'e puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees **A. Oinas**.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

15. Maal asuvate kinnisvarade maksuseaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja R. Kuris'e puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees A. Oinas.

Juhataja: Käesoleva seaduseelnõu II lugemisel jätan teksti ettekandmise ära.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

16. Kiirsõidu-ujuvabinõude liikumise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja V. Hasselblatt'i puudumisel aruandja ülesannetes komisjoni abiesimees J. Klesment.

Juhataja: Käesoleva seaduseelnõu II lugemisel jätan teksti ettekandmise ära.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

Vaheaeg kl. 19 — kl. 19.22 min.

Koosolekut juhatab esimene abiesimees **M. Martna.**

Sekretäri kohal sekretär **A. Schulbach.**

17. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Maakomisjoni aruandja J. Klesment.

Pealkiri ja § 2 võetakse vastu.

(§ 8.)

J. Klesment (stp): Austatud Riigikogu liikmed! § 8. teise lõike kohta tekkisid nii maakomisjonis kui ka eelnõu I lugemisel vaidlused. Selle eelnõu I lugemisel püüti üksikute Riigikogu liikmete poolt teha etteheiteid neile, kes maakomisjonis § 8. teise lõike kustutamise poolt olid, missugused arvamised ma aruandjana ette kandsin. Tehti etteheiteid selles, nagu tahaksid ettepaneku tegijad asuda seisukohale, et endistele rentnikkudele ei tuleks anda vähematki kaitset.

Pean juhtima tähelepanu sellele, et Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse järgi, mis vastu võetud 1927. a., on kaitsitud rentniku õigused omanduseõiguse ülemineku korral palju suuremal määral kui Balti Eraseaduse järgi. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse § 10, mis jõusse jääb, annab endistele rentnikkudele, maade üleminekul omavalitsusele, õiguse,

seada maad, mille kohta neil oli varemalt rendileping sõlmitud, omale saada kasutamiseks. Rentnikul on õigus maad saada pärisomanduseks või põlisele rendile endistes piirides. Kui linnaomavalitsus ei anna seda maad omanduseks või endisele rentnikule, või seab üles tingimused, mis endisele rentnikule vastuvõetavad ei ole, siis on linna- või aleviomavalitsus kohustatud tasuma maakasutajale kõik tekkinud kahjud, tehtud maaparanduste ja viljapuude ning põõsaste väärtuse. Need kahjud on kohustatud linna- või aleviomavalitsused tasuma igal juhtumisel, ka siis, kui rendileping on lõppenud. Balti Eraseaduse järgi on lugu nii, et kui rendileping lõppenud on, on ka rentniku õigused maa suhtes lõplikult kustunud. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse § 10. järgi on aga rentnikkude eesõigus maad saada pärisomanduseks või põlisele rendile. (H. Sumburg, rhv: Ei ole!) Seal on täpselt öeldud: „Käesoleva seaduse maksamahakkamisel on krunt kasutajal isikul eesõigus ühe tema käes kasutada oleva krundi saamiseks kruntide väljandmisel käesoleva seaduse alusel.

Kui omavalitsus kolmandate isikute käes kasutada olevaid maid neile käesoleva seaduse alusel tarvitamiseks ei anna endistes piirides, või kui maakasutaja loobub vahekorra lõpetamise tagajärjel maid tarvitamiseks võtmast omavalitsuse poolt määratud tingimustel, on linna- või alevivalitsus kohustatud tasuma... j. n. e.“

Linnade ja alevite maaga varustamise seadus asetab endised rentnikud paremasse seisukorda, kui seda on rentnikud maksivate tsiviilseaduste järgi. Milline olukord tekib selle uue lõike vastuvõtmisega, mida § 8. juurde tahame panna? Mina isiklikult olen samal seisukohal, nagu härra Pung viimasel Riigikogu koosolekul, et see, mida sellega kätte tahetakse saada, et seda vaevalt endised rentnikud teostada saavad. § 8. redaktsioon on täpselt sama, mis § 10-dalgi ja on juurde võetud ainult üksainus lause: „Kui linna- või alevivolikogu ei tunnusta tarvilikuks maakasutaja soovil lepingu edasikestmist, siis on linna või alevi omavalitsus kohustatud tasuma maakasutajale selle läbi tekkinud kahjud...“ Valitsuse esindaja ütles maakomisjonis, et selle lause all on mõeldud lucrum cessans, kuid lucrum cessansi tõestamine on väga raske ja vaevalt endised rentnikud selle paragrahvi järgi omale rohkem loota võivad, kui see § 10. järgi võimalik. Onus probandi jääb rentniku peale. Tegelikult on § 8. teisest lõikest vähe kasu. Ta manab ainult suure hulga kohtuprotsesse esile. § 8. II

lõikes on ette nähtud samad õigused, mis rentnikul § 10. järgi juba olemas. Tegelikult ei anna see õigusi endisele rentnikule rohkem kui § 10. Kuivõrt raske on kohtutes tõendada saamata kasude suurust — *lucrum cessans* — sellest kõneles rkl. Pungelmisel koosolekul, ja mina võin seda ka natuke tõendada. Igatahes meie kohtute praksis ei ole selles asjas väga kaugele läinud, ja sarnased nõudmised on meil vähe tagajärgi andnud. Nii et § 8. II lõike juurdepanemine ei too midagi enesega kaasa, kui ainult segadusi sellepärast, et omavalitsused vastutavad sarnasel korral kahe paragrahvi järgi, mis on ühe ja sama sisuga ja ainult ühe lause poolest teineteisest lahku lähevad. Ka on § 10. lõpus ette nähtud, kuidas kahjutasu suurus määratakse. See sünnib kokkuleppel, kui kokkulepet ei saavutata, kohtu korras. Kahjutasu maksetakse välja tema lahkumise puhul. § 8. II lõikes sellest ei kõnelda üldse. Selles mõttes on § 8 puudulikum kui § 10, mis maksvas seaduses olemas, tegelikult aga tema ei annaks midagi juurde. See on, mis puutub küsimusse sellest küljest

Kui nüüd asuda seisukohale, et § 8. teise lõike seadusse võtmise oleks vajalik seepärast, et tööpoolest oleks tarvilik rentnikkudele, kelle rendileping lõpeb enne tähtaega, anda kindlustus selles mõttes, et neile saamatajäänud kahjud tasutud peaksid saama, siis läheb see palju kaugemale kui Balti Eraseadus ette näeb. Balti Eraseaduse §§ 4125, 4126 ja järgmistes ei ole varanduse ülemineku puhul ühelt omanikult teisele rentnik kindlustatud saamata kasude suhtes muidu, kui rendileping on kantud hüpoteegiraamatusse. Ei ole aga leping kantud hüpoteegiraamatusse, on tulevasel omanikul õigus igal ajal, vastavalt ette öeldes, rendileping lõpetada. Kui rent on kinnistuseraamatusse sisse kantud, siis peab ka tulevane omanik lepingut edasi pidama ja kui ta ei taha lepingut edasi kesta lasta, siis on öeldud, et peab tasuma kõik intressid, mis § 3037. järgi kanda tulevad, see on, nii *damnum emergens* kui *lucrum cessans*. Praeguse redaktsiooni järgi peavad aga omavalitsused tasuma kõik kahjud igal juhtumisel. (R. Penno, as: Aga kui ma olen lepingu teinud eelduses, et minu leping edasi kestab, aga põlise tarvitamise õigusega maad saanud...) Siis § 10. järgi linn peab andma maa Teile omanduseks või põlisele rendile. § 10. jääb seaduses maksma. Palun lugupeetud Riigikogu liikmeid tutvuneda § 10., teisiti ei saa selle küsimuse juures edasi.

Edasi tahetakse esitatud redaktsiooniga

anda seadusele tagasiulatav jõud. Maksvas seaduse järgi pidid maad 1. maiks 1928 omavalitsustele üle antama. Siis anti kaheaastane tähtaeg, mille järgi rendilepingud pidid lõppema, kusjuures erilist ülesütlemist ei olnud tarvis. Seadus määras rendilepingu lõppemise tähtaja — 1. mai 1930. Mõlemad tähtajad on möödas, ja kui paneme maksma seaduse, mille järgi omavalitsusi koormaksime rohkem, kui maksvas seaduse järgi, siis on selge, et anname seadusele tagasiulatava jõu. See on põhimõttelik küsimus, kas seda teha võib ja kas seda teha tarvis on. Ma ütlen, kui need kohustused tööpoolest suuremaks lähevad, — terve rea kohtuprotsesse toovad nad kahtlemata ühes, — siis on sel puhul omavalitsused asetatud võimatusse seisukorda. Kui nad maad 1928. a. kätte said, olid nad kohustatud § 3. järgi asuma otsekohe planeerimiskavade kokkuseadmisele. Planeerimiskavad tulid kinnitada siseministeriumis. Planeerimiskavade kokkuseadmisel arvestasid omavalitsused kohustustega, mis maksvas seaduses ette nähtud. Kui neid kohustusi nüüd tagantjärele raskemaks teeme, siis on linnad selles mõttes... (R. Penno, as vahelhüüe.) Vaadake, nii ei saa asju seletada. Ega siis ei saa aluseks võtta seda, mil maa läks omavalitsusele tegelikult üle, vaid seda aega, millest peale õigus tekkis seda maad rentnikult üle võtta. Ja see aeg on 1. mai 1928. See moment tuleb lugeda kriitiliseks momendiks. Sel momendil oli tarvis teada, mis maaga tehakse, kas pikendada rendilepingut edasi endistele rentnikkudele, või lõpetada rendileping. Tähtis ei ole, millal rendileping tegelikult lõppes.

§ 8. teise lõike alusel asetatakse omavalitsused võimatusse seisukorda. Nemad ei tea praegu, kas nad saavad planeerimiskava teostada või mitte. Võib tulla ette juhtumisi, et peab planeerimiskava ümber töötama, sellepärast, et juhtub ees olema mingisugune maalapikene, mille kohta rendileping kestab 4 või 5 aastat ja nemad ei saa planeerimiskava teostada, ehk nad peaksid kandma uusi kohustusi § 8. teise lõike mõtte järgi. On kindel, et see omavalitsustele raskusi teeb. Tekib rida kohtuprotsesse, mille tulemusi raske ette näha, ja missugused protsessid venivad võibolla lõpmatuseni.

Kõneldi maakomisjonis, et § 10. oleks tarvilik olnud täiendada ühe lausega, et tuleksid tööstusettevõtete sisseseaded juurde panna. Mulle näib, et § 10. toodud loetelu ei ole lõplik, vaid näilik.

Neil põhjustel leian, et § 8. teise lõike efekt on väga kahtlane, teiseks toob see

kaasa suuri segadusi ja kolmandaks, kui see paragrahv annab loodetavaid tulemusi, siis on see linnadele ja alevitele ülekohtune selles mõttes, et tahetakse tagantjärele seadusenorm maksma panna, mis neid rohkem koormab, kui see oli siis, kui maad tegelikult üle anti, tähendab 1. mail 1928. Põhimõte, et seadusel ei tohi olla tagasiulatavat jõudu, on väga tähtis põhimõte. Kui oleks tahetud § 10. tööstusettevõtetege täiendada, oleks võidud seda teha, ja seda võiks ka praegu § 10. juures sisse võtta, aga ma ütlen, selle järele tegelikult erilist tarvidust ei ole. Igatahes tundub mulle, et maakomisjonil mitte korda ei läinud kõiki neid küsimusi täies ulatuses läbi kaaluda. Sellepärast arvan, et Riigikogu teeb õieti, kui § 8. annab üldkomisjoni kaalumiseks juriidilisest küljest, kusjuures üldkomisjonile väga lühikese tähtaja võiks määrata, et oleks võimalik seaduseelnõu sel istungjärgul vastu võtta. Kui käsitada lõpuks seaduse ajaloolist käiku, siis näeme, et seaduseelnõu, mis 1927. a. vastu võeti ja mis praegu maksab, esitati Riigikogule härra Teemandi kabineti poolt, ja seal puudus üldse norm, et rendilepingut võib pikendada, vaid oli kategooriliselt öeldud, et rendileping lõpetatakse 1. mail 1930. Maakomisjon omalt poolt võttis vastu, et omavalitsused võivad neid rendilepinguid edasi pikendada.

Nüüd aga uue seadusega on asutud valitsuse poolt sootu vastupidisele seisukohale, kui omal ajal oldi.

Käesoleva seaduse arutamisel maakomisjonis tehti parandusi. Selle paranduse poolt, mille ma esitasin komisjonis kompromiss-ettepanekuna, ja mille järgi ei tuleks kohaldamisele uus paragrahv nende maade suhtes, kus tarvis on linna planeerimiskava teostamiseks rendilepinguid lõpetada, hääletas hulk komisjoni liikmeid, muu seas rahvaerakonna rühma esindajana rkl. Paulus, sotsialistide esindaja ja härra Schulbach.

Kardan Riigikogu üldkoosolekul kõiki neid ettepanekuid teha, sest isiklikult ei pea seda õigeks, et Riigikogu pleenumis paranduse-ettepanekud tehakse ja kaalumata vastu võetakse, mis juriidilisi küsimusi sisaldavad. Neid oleks parem komisjonis kaaluda.

Sellepärast oleks soovitav, et käesolev seaduseelnõu antaks üldkomisjoni seisukohavõtmiseks.

Kordan veel, et paragrahv 8. juurdevõtmine ei kindlusta endist rentnikku palju suuremal määral, kui § 10. juba ette nähtud on. (R. Penno, as: Aga siin Teie viimane ütlus „ei kindlusta palju“...) Jah,

mitte palju. Raskused selle seaduse juures on aga olemas. (Paremalt poolt: Teie olete aruandja.) Ma räägin praegu Riigikogu liikmena, mitte aruandjana. (K. Tonkman, põl: Aga Teie olete ju aruandja!) Ma olen need seisukohad aruandjana maakomisjonile ette kandnud. Arvan aga siiski, et eelnõu tuleks anda kaalumiseks ka üldkomisjoni. Üldkomisjon jõuaks selle eelnõu teisipäevaks läbi kaaluda, nii et tema vastuvõtmiseks takistust ei ole. Kui meie aga eelnõu niisugusel kujul kiiresti vastu võtame, siis ei pääse raskustest mööda. Seepärast teen ettepaneku, anda § 8 üldkomisjoni.

A. Laur (as): Käesoleva seaduse § 8. esimese lõike alusel omavalitsuste omanduseks üleläänud maade kohta kolmandate isikutega sõlmitud kasutuselepingud kaotavad maksvuse, arvates 1. maist 1930. Kaotavad maksvuse sel korral, kui alevi- või linnavolikogud ei tunnusta tarvilikuks lepingu edasikestmist. Nagu teamegi, ei ole tunnustatud tarvilikuks lepingute edasikestmist nii linnade kui alevite volikogude poolt, vaid on üles öeldud, ilma et oleks see kuidagi vajalik või õigustatud olnud. Seega on olnud massilise rendilepingute tühistamine. See ei ole aga õige. Seepärast tuleks kitsendus sisse võtta, kitsendus, mis annaks ainult teatavatel juhtudel, teatavatel kordadel õiguse alevi- või linnavolikogudele neid lepinguid tühistada. Inimesed on lepingud sõlminud selle teadmiselega, et need kestavad pikemat aega, on hooned püstitanud, puud ja põõsad istutanud. Nüüd aga annulleeritakse nende töö ja vaev. Vaadake, kui esildatud eelnõu sellel kujul vastu võetakse, siis on hulgaline rendilepingute tühistamine möödapääsematu. Ja sellest seisukohast välja minnes julgeksin ma paranduse-ettepaneku teha § 8. esimese lõike juurde, missugune ettepanek on järgmine:

võtta § 8. esimese lõikes pärast esimese lause lõpusõnu: „või kui leping ei lõpe varem“ uus lause järgmises redaktsioonis: „Lepingu edasikestmist võib linna- või alevivolikogu mittetarvilikuks tunnustada ainult sel juhul, kui edasikestmine takistab linna või alevi planeerimise kava teostamist.“

Nii siis ainult siis, kui üldhuvides see vajalik on, võib lepingu tühistada, kõigil muil juhtudel peaksid need lepingud automaatselt edasi kestma. (K. Päts, põl: Aga kui tahetakse haigemaja ehitada?) Ka see on planeerimiskavas ette nähtud. Ehk kui see ei peaks olema, siis niisugusel puhul

võidakse ju ka kokku leppida. (K. P ä t s, põl: Ei saa nii puudulikku seadust anda.) Aga asi on nii, et meie ei saa ka inimeste õigusi ignoreerida. (K. P ä t s, põl: See on poolik abinõu.) Kas ta poolik on või mitte, aga ta kõrvaldaks selle pahe, mis praegu olemas on. Lepinguid tühistatakse tihti peale tühise jonnii pärast, ja tagajärg on see, et inimesed satuvad raskesse seisukorda: Uued rendilepingud sõlmitakse, kus on rendihind mitu korda kõrgem endisest hinnast. Niimoodi ei tohiks ometi inimeste õigustega ümber käia. Seepärast arvan mina, et oleks tarvis minu poolt esitatud paranduse-ettepanek vastu võtta, mis kõrvaldaks selle pahe vähemalt osaliseltki. (K. P ä t s, põl: Peaks ikka vist küll üldkomisjoni minema.)

R. P e n n o (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. Klesment juhtis tähelepanu, et praeguse seaduse § 8. II lõige olevat täpselt see, mis maksva seaduse § 10. Aga kui ma tsiteerin seda paragrahvi nii, nagu ta maksvas seaduses on, siis näeme, et siin sootu lahkuminevate asjadega tegemist on. „Kui omavalitsus kolmandate isikute käes kasutada olevaid maid neile käesoleva seaduse alusel tarvitamiseks ei anna endistes piirides, või kui maakasutaja loobub vahekorra lõpetamise tagajärjel maid tarvitamiseks võtmast, omavalitsuse poolt määratud tingimustel, on linna- või alevivalitsus kohustatud tasuma maakasutajale omavalitsusele tulnud maadel asuvate ja maakasutaja poolt püstitatud ehituste, tehtud maaparanduste ja tema omanduseks tunnustatud metsa, viljapuude ja põõsaste väärtuse.“ Ja edasi järgneb, et kui pooled tasu asjus ei lepi kokku, siis see kohtu korras otsustatakse.

Nagu siit näha, ei ole mingit õigust praegumaksva seaduse järgi lepingu omanikul nende kahjude tasumist nõuda, mis tal kui omanikul muude tehingute ja muude vahekordade alusel loomulikult õigus peaks olema omavalitsuselt nõuda. Ütleme, et keegi on, põhjendades maa põliseks tarvitamiseks andmise seadusele, sõlminud mingisuguseid kokkuleppeid või tehinguid teinud selle maa peale, millega ta on ennast kohustanud, siis nende kohustuste katteks ei võimalda maksev seadus mingit tasu. Aruandja ütles, et Vabariigi Valitsuse sellekohase otsuse põhjal sõlmitud lepingute põhjal võib tasu saada. Aga Vabariigi Valitsuse otsuse kohaselt ei sõlmita rendilepinguid põlise maatarvitamise õiguse peale, vaid need otsused tehakse Põllutöoministeriumi ja vastava asutuse vahel, järelikult

ka see väide, mida rkl. Klesment praegu tähendas, ei pea paika. Nii, et paratamata, kui tahame neid õigusi, mis kodanikul olemas nende sõlmitud rendilepingute alusel, kaitsta, siis peame § 8. II lõike sisse võtma. Kui tahame kaitsta neid õigusi, mis omanikkudel olemas, siis peame vastu võtma seaduse selles redaktsioonis, nagu see maakomisjoni poolt esitatud.

M. P u n g (mo): Austatud Riigikogu liikmed! Meie tsiviilseadustiku järgi tekib igakord kahjutasunõudmise õigus, kui teise inimese õigused rikutud on. Loomulik, et kahjutasuõigus on ka sel korral, kui leping, mis sõlmitud teise isikuga, lõpetatakse enne tähtaega. Seda põhimõtet peab läbi viima ka selles seaduses ja selles ulatuses, nagu tsiviilseadused seda ette näevad. Kui leping tühistatakse teise poole süü läbi, siis on kahjusaajal õigus nõuda tasu täies ulatuses. Kuidas nimetame seda kahju, kas tõsiseks kahjuks, või saamata tuludeks, see on ükskõik, juriidiliselt ei ole see tähtis. Teine asi on aga, kuidas seda tasu nõuda saab. Siin on müüdugi protsessi raskused, millest ei ole siin sugugi juttu, ja protsessi raskused on küll takistuseks selle tasu kätte saamiseks. See põhimõte peaks aga maksev olema ka selles seaduses, ning Vabariigi Valitsuse poolt esitatud ja maakomisjoni poolt vastuvõetud seaduseelnõus on see põhimõte just väljendatud. Seepärast seda korraldust nii jätta, nagu see endises seaduses on, ei ole mingisugust põhjust. Endises seaduses ei ole üldse ette nähtud kahjutasu nõudmist, vaid on ainult tasu nõudmine teatavate asjade eest, ehitiste, puude, metsade j. n. e. eest. Sellest on vähe, seal võivad olla igasugused teised alused, millest kahju tekib, ja need kahjud peavad ka kahjusaajale tasutud saama. Mulle näib, et aruandja poolt ettetoodud raskused küsimuse lahendamiseks ei ole küllalt põhjendatud. Härra aruandja leiab selles asjas, et seaduseelnõu § 8. ja praegumaksva seaduse § 10 käsivad üht ja sama asja ja sellepärast on teataval viisil vastolus. See on küll nii, ja selles mõttes tuleb seadust parandada. Kahjuks ei ole maakomisjon seda teinud ja sellepärast on tarvilik maksva seaduse § 10. võtta ainult need sõnad, mis puuduvad eelnõu § 8. sõnastuses, ja lisada seaduseelnõu § 8. teise lõike juurde kaks lauset ja nimelt: „Ei lepi pooled tasu suuruse üle kokku, määratakse see kohtu korras. Tasu makstakse maakasutajale välja hiljemalt tema lahkumisel kohalt.“ Need sõnad on täpselt võetud praegumaksvast seadusest. § 10. teine lõige peaks

selle järele ära muudetud saama, ja siis oleksid lahkkelid sellest seadusest kõrvaldatud. Käesolevale seaduseelnõule tuleks teine osa juurde lisada ja nimelt, et Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse § 10. teine lõige muudetakse ära. Vastava ettepaneku teen.

Omalt poolt toetan ettepanekut, et oleks õigem, anda seaduseelnõu üldkomisjoni.

H. S u m b e r g (rhv): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Minu arvates ei ole õige see seisukord, et riik tarvitab oma riiklikku, avaliku õiguse võimu lepingute likvideerimiseks. Siin on aga seda tehtud. Lepingud on sõlmitud mitte ainult linnade ja ka alevite piirkonnas liituvate maade suhtes, vaid ka üksikute riigi ettevõtete vahel ja seda selleks, et rentnikud võiksid teha selle abil majandusliku kalkulatsiooni. Kui tahetakse üldtarvituseks mõnisesugusel põhjusel maid viia linna administratiiv-piirkonda, siis ei peaks nende rentnikkude huvid likvideeritama selle õiguse alusel, mis riigil kui avalikõiguslikul organil on, vaid hoopis teise õiguse alusel. Siin on aga tarvitatud esimest mõõdupuud, nimelt avalikõigusliku võimu vahelesegamise teed. Sellepärast arvan, et kui siin ette tuuakse, et see teatud kulused tekitab, siis peab seaduseandluses ka silmas pidama, et see seadus näeb ette § 16. ka tulused ja siis peab arvestama, kuidas nende tuludega kahjusid saaks tasa teha. Nii võib tekkida tarvidus, ehitada haigemaja krundi peale, mis asub linna piirkonnas, siis selle seaduse põhjal on õigus nõuda, et linn on kohustatud teatud ajaks esitama planeerimiskava nende hoonete kohta, mis üldtarvitamiseks lähevad. Mis aga ei lähe üldtarvitamiseks, neid antakse rendilepingu alusel rendilevõtjate kätte. Selles seaduses on ette nähtud mitte üksi lepingud maapinna kohta, vaid ka tööstusettevõtete, veskite j. n. e. kohta. Need lepingud tühistatakse sagedasti ilma, et selleks üldse tarvidust oleks, vaid isiklikud vahekorrad nõuavad seda. Minu arvates linnad teavad ette ühe asja väärtust. Kui näiteks ettevõtte on ehitatud ja kui teda hakata hindama, siis on selge, et kui leping on ette nähtud 30 aasta peale ja kui see kolme aasta pärast likvideerida, siis läheb tingimata 50% sissepandud kapitalist kaduma. See ei ole õige sellepärast, et siin tuleb selle kaudu avalikõiguslik tegur esile, mis ei tohiks olla avaliku vahekorra segaja. Sellepärast arvan, et rkl. Lauri ettepanek on vastuvõetav, ning § 6. korras võiks teostada üldtarvitamiseks mineva maapinna eraldamist. Teises osas peaks leping kestma.

Edasi on selles seaduses ette nähtud, et kohustusi ei tohi edasi anda. Ei ole ükskõik, kelle vastu endal kohustusi tead olema, selleks on vaja kokkulepet. Võiks öelda, et seaduseandlikus korras, riigi avaliku võimu kaasabil võiks seda teha, siis ei saa aga kontrahendid kaasa rääkida. Sellepärast arvan, et see seisukoht, mis rkl. Lauri poolt ette toodi, on täiesti õigustatud.

J. K l e s m e n t (stp, fakt. märk.): Faktilise märkusena tahtsin öiendada, et § 6-ga niisugused asjad lahendatavad ei ole, nagu haigemajade ehitamine. Seaduse § 6-da ja Vabariigi Valitsuse määruste järgi võetakse planeerimiskavasse avalikuks tarvituseks minevad platsid. Kõik see, mis pärast planeerimise läbiviimist vajalikuks osutub, ei ole planeerimiskavaga lahendatav. Kui planeerimiskava on kinnitatud, ja pärast tekib tarvidus platside järele, mis eraomanikkude käes pikemaajalisel rendil, siis ei saa maid kätte § 6. alusel.

Aruandja J. K l e s m e n t (lõpusõna): Kui minu ettepanekut vastu ei võeta, seaduseelnõu anda üldkomisjoni, siis mina nende ettepanekute kohta, mis tehtud rkl. Lauri ja Punga poolt, pean teatama, et maakomisjoni nimel ma nendega ühineda ei saa, kuna neid seal arutatud ei ole. (K. T o n k m a n, põl: Aga Klesment'i ettepanekuga?) Ma olen sellel arvamisel, et aruandja peab korrektne olema ja avaldama komisjoni enamuse seisukohti, mitte kasutama aruandja õigusi oma isiklikkude arvamide läbisurumiseks.

J u h a t a j a: Rkl. Pungalt on ettepanek, § 8. teisele lõikele juurde lisada laused: Ei lepi pooled tasu suuruse üle kokku, määratakse see kohtu korras. Tasu makstakse maakasutajale välja hiljemalt tema lahkumisel kohalt.

II. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse § 10. lõige 2 muudetakse ära.

(H ä ä l e t a t a k s e.) Rkl. Klesment'i ettepanek on vastu võetud, — seega on § 8 ühes parandustega komisjoni antud.

18. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse täiendamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.

Üldkomisjoni aruandja J. K l e s m e n t: Käesolev seaduseelnõu on esitatud rkl-te O. Gustavson'i ja J. Klesment'i poolt 7. IV 1930, ja käsitab neidsamu asju, mis eelmi-

ses päevakorra-punktis linnade ja alevite maaga varustamise seaduse muutmise seaduses lahendatud. Et vajadus käesoleva seaduseelnõu järele eelmise seadusega ära langenud, teen üldkomisjoni nimel ettepaneku,

seaduseelnõu arutamisel ära võtta.

Ettepanek võetakse vastu.

19. Kaitseliidu pensioniseadus — II lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja O. Suursööd.

Seaduseelnõu võetakse vastu II lugemisel.

Koosolekut asub juhatama teine abiesimees R. Penno.

20. Üüriseaduse kaotamise seadus — II lugemisel.

Üldkomisjoni aruandja M. Pung.

(Pealkiri.)

A. Jõeäär (stp): Lugupeetud rahva-saadikud! Mõnelt poolt on avaldatud arvamist, et üürnikkudele selle läbi sünnitatakse mingisugune karuteene, kui üüriseaduse kaotamine peaks ühel või teisel põhjusel sügiseni edasi lükatama. Arvatakse — ja ma arvan, vist õigusega — et tuleb üüriseaduse kaotamise tagajärjel suurem üürnikkude tänavaletõstmine, ja kardetakse, et sarnasel korral, kui see väljatõstmine sünniks talvel, oleks see väga ebasoodne aeg, oleks aeg, kus kolimine ja uute korterite leidmine veel raskem on kui suvel.

Selle vastu ei saa vaielda. See on õige, et suvel kolimine kergem on, aga meie peame silmas pidama seda, et üürnikud ikkagi kohe samal päeval korterist välja ei lenda, kui üüriseadus kaotatakse, üüriseaduse kaotamine Riigi Teatajas välja kuulutatakse, ja seadus jõusse astub. Kui uut korterit sel ajal saada ei ole, siis keegi oma endisest korterist metsa vabasse loodusesse, põõsa alla ei koli, see on päris selge, vaid ta kasutab endist korterit edasi, niikaua kui see vähegi võimalik. Ta läheks heameelega, kui tal võimalik oleks, aga et need võimalused puuduvad, selle kohta on siin küllalt räägitud ja tõendusi ette toodud.

Järelikult on sarnaste üürnikkude väljatõstmiseks tarvis kohtuvõimude abi, nagu seda praegugi tarvitatakse mõnel juhtumisel. Kõigepealt on vaja üürivahekord üles öelda, lõpetada. Ja see üürivahekorra lõpe-

tamine võtab vähemalt üks kuu aega. Üks kuu läheb mööda enne, kui majaomanik üldse saab üürniku vastu esineda kohtus väljatõstmise nõudmisega. Heal juhusel võiks rahukohtuniku juures asi arutamisele tulla järgmise kuu jooksul, ütleme augustis. Pärast aga teeb selleks takistusi asjaolu, et kahe suvise kuu jooksul on rahukohtunikud puhkusel, ja selle tõttu suurem osa asju arutatakse pärast suvise puhkuse lõppu. Kujutame ette, et paremal juhtumisel, kui seadus poolles juulis astub Riigi Teatajas väljakuulutamise tagajärjel jõusse, siis võiks, kui on üles öeldud, kuu aja jooksul esinetud kohtus väljatõstmise nõudmisega, asi kohtus kõige ennem arutamisele tulla augusti lõpus käesoleval aastal, võib olla aga ka alles septembri keskpaigas. Sarnasel korral, kui asja ei ole vaja tunnistajate ülekuulamiseks edasi lükata, siis kuulutatakse otsus samal kohtupäeval välja. Aga seda ei saa kohe täide viia, vaid igal asjaosalisel on õigus otsuse peale ühe kuu jooksul edasi kaevata. Järelikult edasikaebamise tähtaeg lõpeb oktoobris. Kui aga üürnikul ei ole ka oktoobrikuuks kuskile võimalik ümber kolida, siis kaebab ta edasi. Pean aga ütlema, et Tallinna-Haapsalu rahukogus, praeguste asjade arvu juures, ükski asi ei saa seal järjekorras enne 2 kuud arutusele tulla, harilikult läheb 2—3 kuud aega. Kui üüriseaduse kaotamise tagajärjel massiline väljatõstmine aset leiab, asju rohkesti tekib, siis võib arvata, et järjekord veel kaugemale nihkub. Kui oktoobris edasikaebused esitatakse, siis võib asi paremal juhul kahe kuu pärast, s. o. detsembris või jaanuaris arutamisele tulla. Otsuse täitmiseks kohtupristavi kaudu — täitelehe võtmine, kohtupristavile esitamine, teatelehe kätteandmine, tähtaeg väljakolimiseks j. n. e. — läheb 1 kuu või 1½ kuud aega. Kui üüriseaduse kaotamise seadus vastu võetaks juuliku keskpaigas, siis seaduse mõju avalduks jaanuaris. (P a h e m a l t p o o l t: Järgmisel suvel.) Igatahes peaks see mõju avalduma jaanuaris või veebruaris tuleval aastal, sest kaugemale seda ei saa edasi lükata sellepärast, et üürisajades ei ole võimalust protsesse kunstlikult venitada. Kes protsessi kunstlikult venitada oskab, see võib 2—3 aasta peale asja edasi venitada, kuid korterite asjus niisugust võimalust ei ole. Siin on vahekord väga lihtne, tunnistajaid ei ole tarvis üles anda ega üle kuulata, on vaid vormilised tähtajad, mis seaduses ette nähtud. Neid tähtaegu ei saa pikendada, nende kestus lõpeb hiljemalt jaanuaris või veebruaris, ja järelikult võiks väljatõstmine

sündida kõige raskemal, kõige külmemal ajal.

See oleks kindlasti karuteene, ja niisugust karuteenet ei sooviks ka kõige suuremale vaenlasele, sõbrast rääkimata.

Võidakse öelda: Mis jaoks lastakse üürnikkude poolt asja kohtusse minna. Nad teavad seda niikuinii, et majaomanikkude kasuks annab üüriseaduse kaotamise seaduseelnõu võimaluse neid välja tõsta, nad võiksid siis juba vabatahtlikult ilma kohtuta lahkuda. Ma ütlesin juba algul, inimene võibolla tahaks lahkuda, sest igauks teab, et kohtuga väljatõstmine on kulukas ja sellega tehtakse vaese üürniku seisukord veelgi raskemaks. Inimesed, kes kohtuta nõus on korterist lahkuma ja kellel võimalus on lahkuda, need ei jää ootama üüriseaduse kaotamist, vaid nad lahkuvad korterist, kui seda majaomanik nõuab. Nad lahkuvad korteritest ka juba praegu — üüriseaduse maksvuse ajal — ükskõik, kas on see suvel või talvel. Nende jaoks üüriseaduse kaotamist üldse vaja ei ole. Aga just need inimesed, kes seni üüriseaduse kaitset vajanud ja kes seda kaitset vajavad ka tulevikus, keda aga nüüd üüriseaduse kaotamise tagajärjel tahetakse korteritest välja tõsta, need inimesed satuksid tänavale kõige raskemal ajal. Need on kõige kehvemad ja kõige vaesemad inimesed, kellel ka kõige parema tahtmise juures võimalik ei olnud majaomanikkude soovidele üüri kõrgendamise suhtes omal ajal vastu tulla, sest nende sissetulek ei võimaldanud neile seda. Harilikud keskmised üürnikud, kel kuidagiviisi võimalik on olnud majaomanikkude soove rahuldada, on võimalust mööda püüdnud seda teha. Aga sarnastel kehvematel inimestel, kellest ma praegu siin rääkisin, ei ole võimalik ka kuskil mujal korterit saada ja neil ei ole mingit abinõu sarnasel korral, kui majaperemees neid korterist välja tõstab. Nad peavad ootama tänavale tõstmist, kuigi nad healmeelisel vabatahtlikult lahkusid, aga neil ei ole kohta, kuhu minna. Kui sarnane väljatõstmine sünnib sündalvel, kujutage siis ette, kui perekond, kus on ka rinnalapsed või alaealised lapsed, tõstetakse välja tänavale; niisuguses olukorras peavad lapsed külmas lumehanges viibima, ja missugust mõju see nende tervise peale võiks avaldada, seda võib igauks ette kujutada.

Meil ametlikud andmed näitavad juba praegu, et Tallinnas — pealinnas — suuremate arv väga tunduvalt ületab sündimiste arvu. See tõendab, et olukord juba praegu kisendav on, sest sarnast väljasu-

remise tendentsi teistes pealinnades määrgata ei ole. See olukord muutuks sarnaste väljatõstmiste tagajärjel veelgi raskemaks. Ja sellepärast, et seda mitte ei sünniks, peaks sarnasel korral, kui Riigikogu enamuse arvates see õige aeg kätte on tulnud, kus arvatakse soodne silmapilk olema selleks, et neid massilisi tänavale-tõstmisi korraldama hakata, hoiduma vähemalt selle eest, et need tõstmised ei sünniks sündalvel.

Võetakse aga üüriseaduse kaotamise seadus praegu vastu, siis ta mõju võib avalduda alles jaanuaris-veebuaris 1931. Juba sellepärast oleks tarvilik selle seaduse arutamine praegu katkestada vähemalt kuni sügisese istungjärguni.

Ma ei hakka praegu sarnast ettepanekut tegema. Siin on tehtud juba teisi ettepanekuid, käesolev eelnõu anda komisjoni. Need ettepanekud on Riigikogu enamuse poolt tagasi lükatud. Kuid siiski loen ma kohuseks tähelepanu juhtida nendele tagajärgedele, mis selle seaduse vastuvõtmine praegusel ajal võiks tuua. Põhjusi, mis pärast selle seaduse arutamine Riigikogu poolt katkestada tuleks, oleks küllalt muidki. Ja üks tähtsamatest põhjustest, mida siinjuures nimetada võiks, oleks see, et käesolevat eelnõu on arutatud ainult selle eelnõu juriidilisest küljest. Seda eelnõu on arutatud üldkomisjonis, kus peasjalikult juriidilisi küsimusi käsitatakse, kuid ma pean ütleva, ja iga Riigikogu liige teab seda isegi, et selle seaduseelnõu juriidiline külg on väga lihtne. Juriidilisest küljest ei ole selle seaduseelnõu kohta midagi öelda: üüriseadus kaotab maksvuse ja — lõpp. Selge ja lihtne seadus. Samuti ei vasta tõele põhjendused, mis siin ette toodi, et üldkomisjonis on see seadus vastu võetud ilma mingisuguste vaidlusteta. Niipalju, kui mina üldkomisjonis selle eelnõu arutamisest osa võtsin, võin öelda, et see küll ühel koosolekul vastu võeti, kuid kõigi sotsialistliku rühma liikmete poolt juhtiti tähelepanu sellele, et sel seadusel halvad tagajärjed olla võiksid. Teiste erakondade esindajad avaldasid oma poolehoidu vaikiva poolthääletamisega. Tagasi lükati minu poolt tehtud ettepanek, et selle eelnõu kohta saaksid rühmade seisukohad ära kuulatud, sest see on tähtis ja laiaulatusega eelnõu. See ettepanek lükati tagasi, ning võeti üldkomisjonis see seaduseelnõu vastu ühel koosolekul kõik kolm lugemist tehes. Missugused on aga üüriseaduse kaotamise rahvamajanduslikud või sisepoliitilised tagajärjed, seda ei ole ükski komisjon arutanud. Selle seaduse

tegelik mõju ja ulatus on aga nii majanduslikult kui ka sisepoliitiliselt väga suur. Kui võrrelda nende seaduseelnõudega, mis antud Riigikogu juhatusel poolt kahte komisjoni, ühte sisulise külje ja teise juriidilise külje arutamiseks, siis peab ütleva, et sellel eelnõul on palju laiem, palju suurem tähtsus. Ja see talituseviis, et käesoleval eelnõul on ainult juriidilist külge kaalutud, sisulist külge aga mitte, õige ei ole.

On tehtud ettepanek, anda see seaduseelnõu arutamiseks erikomisjoni, nagu seda teistes Riigikogudes arutatud on. On tehtud ettepanek, anda see seaduseelnõu arutamiseks sotsiaalkomisjoni. Ma arvan, et kõik need ettepanekud on väga põhjendatud, eriti kui võtame arvesse, et härra Kohtu- ja siseminister teatas siit kõnetoolilt, et ta on valitsuses selle seaduseelnõu vastu hääletanud. See erakond, kuhu kuulub härra Riigivanem, kes peab juhtima valitsuse poliitikat, on asunud selle seaduseelnõu suhtes eitavale seisukohale, kui ma ei eksi, vähemalt väliselt on seda näidatud. Kui minister, kes vastutab riigi sisemise korra ja julgeoleku eest, ei julge selle poolt hääletada, teadés neid tagajärgi, mis seaduse vastuvõtmisel olla võivad, siis peaks Riigikogu enamus sellest järeldused tegema ja seda arvesse võtma, et komisjon, kuhu sisuliselt see küsimus kuulub, seda põhjalikult arutama peaks.

Kaks tähtsamat Vabariigi Valitsuse liiget, härra Riigivanem ning härra Kohtu- ja siseminister, kes kõige rohkem vastutavad meie riigi sisemise julgeoleku eest, kui need on eelnõu vastu eitaval seisukohal, siis nende seisukohal peaks olema vähemalt see kaaluv mõju, et seda küsimust ühel koosolekul ära ei otsustata, vaid põhjalikumalt kaalutaks. Kuid Riigikogu enamus ei ole seda tahtnud, on ettepaneku tagasi lükanud. Seepärast tuleb paratamata kõiki neid küsimusi, mis selle seaduseelnõu puhul üles kerkivad, käsitada Riigikogu üldkoosolekutel. Kui seda tahetakse teha põhjalikult, kui tahetakse isegi ainult neid statistilisi andmeid, mis küsimuse kohta olemas, käsitada, siis ütlen, et selleks on vaja rohkem kui üks koosolek. Praegu, kus Riigikogu on minemas puhkusele, kus tööde lõpetamine käsil, sarnaseid pikemaid ja kaugele ulatavaid läbirääkimisi pidada Riigikogu üldkoosolekutel ei ole otstarbekohane. Olgugi, et sisuliselt need läbirääkimised õigustatud ja tarvilikud, on siiski küsitav, kas need asja parandavad, kui enamus on üüriseaduse maksvuse suhtes eitavale seisukohale asu-

nud. Ja sellepärast mina täna veel, praegusel koosolekul, kus seda seaduseelnõu teisel lugemisel arutatakse, ei taha üksikasjadesse tungida, ei taha seda üksikasjalist materjali ette tuua, mida selle seaduse käsitamisel peaks kasutama. Seda on võimalik teha kolmandal lugemisel, ja seepärast tahan ma tänasel koosolekul puudutada ainult mõnda üksikut küsimust, mis üüriseaduse kaotamise seotud on.

Üüriseaduse kaotamise küsimuse otsustamisel on kaaluva tähendusega selle seaduse kaotamise mõju üürihindade peale. See on õieti selle seaduse selgroog. Ja selles otsustandvas küsimuses, missugune mõju on selle seaduse vastuvõtmisel üürihindade peale, selles otsustandvas küsimuses lähevad Vabariigi Valitsuse ja eelnõu esitajate arvamised lahku. Vabariigi Valitsus pooldab, nii nagu seletati üldkomisjonis valitsuse esindajate poolt, selle eelnõu vastuvõtmist, välja minnes ainult sellest eeldusest, et korterite üürihindade tõusu karta ei ole. Ja mina saan sellest Vabariigi Valitsuse seisukohast väga hästi aru, sest vastasel korral, kui Vabariigi Valitsus tunnistaks seda, et üüriseaduse kaotamise tagajärjel üürihinnad võivad tõusta, siis ta peaks tunnistama ka kõiki neid tagajärgi, mis sellest tõusust järgnevad, mis sellega seotud on. Sellele järgneks elukalliduse tõus kõigi selle tõusuga kaasikäivate pahedega. Ja ma arvan, Vabariigi Valitsus peaks oma seisukoha võtma revidermisele, kui korda läheks talle selgeks teha, et tema seisukoht ekslik on, ja et selle seaduse vastuvõtmise paratamata tagajärjeks oleks väikekorterite hindade tõus.

Mina olen oma tänase kõne üheks ülesandeks võtnud, püüda selles küsimuses selgusele jõuda, ja ma arvan, et mulle see ülesanne mitte väga raskeks ei osutu, seepärast, et selles asjas ka lugupeetud seaduseelnõu esitajad mulle lahkesti siamaani appi tulnud on, ja ma loodan ka edaspidi nende appitulekut. Nimelt on majaomanikkude esindajad Riigikogus otse vastupidi Vabariigi Valitsuse arvamisele kindlasti veendunud selles, et üüriseaduse kaotamise tagajärjel korda läheb üürihindu tõsta. (Aruandja M. Pung: Või alandada?) Või alandada! Säärasel korral minu arvates oleksid üürnikud selle seaduseelnõu poolt, kui selle tagajärjel üürihinnad alaneksid, aga niipalju kui kuulda üürnikkude koosolekul, on nad just vastupidi arvamisel, ja ma arvan, selles asjas lähevad nende arvamised majaomanikkudega täiesti ühte, nimelt selles, et üürihinnad tõusevad. Samas arvamises on ka

ajakirjandus ja minu arvates üldse kõik terve mõistusega inimesed, ning vaielda võib ainult küsimuse üle, kui suurel määral üürisid läheb korda tõsta.

See küsimus peaks selge olema ka neile, kellele need asjad päris selged on, ka siis, kui selgus teistele paljugi soovida jätab, et sarnasel korral, kui praegumaksev üüriseadus ei takistaks majaomanikke üüride määramisel, neil peaaegu mingit põhjust ei ole üüriseaduse ärakaotamist nõuda. Veel selgemaks läheb aga asi, kui tutvuneme seaduseelnõule juurdelisatud seletuskirjaga, kus varjamatult välja öeldakse: „Seaduste läbi kunstlikult madalakshoitud ja osalt kuni miinimumini allasurutud üüridel on olnud hävitavad tagajärjed sotsiaalses mõttes.“ „...on suur ülekohtus, kui üksikutele rahvaosadele pankakse peale raskeid koormaid teiste osade kasuks. Ainult kõikide rahvakihtide täielik majanduslik ja kultuuriline vabadus ja üheõiguslus kindlustab õige armastuse oma isamaa vastu.“

Et meil inimesi on, kellel isamaa-armastuse pügalate mõõtmiseks kõige õigem abinõu oleks senini küll veel leiutamata riistapu, mida peaks nimetama kroonimeetriks või väikesemas maastaabis sendimeetriks, selle juures kahelda ei pruugi. Aga kui see isamaa-armastuse elavhõbe või kuld nii suureks muutub, et ta üle voolama hakkab, siis muutub ta meil Eestis imelikul kombel välisvaluutaks ja valgub välismaa pankadesse. Nii et majanduseelu seadused on ka isamaa-armastusele seadnud teatud piirid, millest üle ei saa minna. Käesoleva eelnõu esitajad püüavad veidi küll maskeerida oma tõsiseid soove väitega, nagu oleks üüriseadus muu seas kammitsaks korterikriisi lahendamisele, ja nagu hoolitseksid nemad korterikriisi lahendamise eest. Sest korter on, nagu nad seletuskirjas ütlevad, perekonna arenemise kõige tähtsamaks ja hädatarvilikumaks teguriks ja sellega ühes iga rahva rikkuse ja edu aluseks. Vaesed on siis need teised rahvad, kellel rikkuse ja edu alusmüürid on kõigutatud praegu neis riikes maksvate üürinormidega. Et ka Eesti rahvas rikkaks ja edukaks muutuks, selleks on meil vaja lahendada korterikriisi, ja eelnõu esitajad ei näe korterikriisi lahendamiseks teist abinõu, kui kaotada üüriseadus.

Väike lahkeli on siiski eelnõu seletuskirjas, niihästi ka dr. Masing'i kõnes. Sellele lahkeliile on tähelepanu juhitud. Nimelt leitakse seletuskirjas, et viimaste kolme aasta jooksul on Tallinnas juurde ehitatud 1.300 korterit 3.000 toaga ja ümberehituste läbi olevat 281 tuba juurde tulnud.

Kui üüriseadus tõesti nii suureks kammitsaks on korterite juurdeehitamisel, siis tõendavad andmed juurdeehitatud korterite kohta just vastupidist, see on, üüriseadus ei ole takistanud uute korterite juurdeehitamist.

Korterikriisi lahendamise küsimus on kahtlemata tähtis. Selle kohta on ka teised kõnelejad sõna juba võtnud, ja sellepärast ma ei hakka selle küsimuse juures peatuma ja peatuksin ainult üüriseaduse kaotamise majanduslikkude kui ka poliitiliste tagajärgede juures. Nende tagajärgede hindamisele asudes on vaja selgitada küsimust, kuivõrt tõusevad üürid, kes kannatavad üüride tõusu all ja kes võivad selle läbi. Sel alal on meil kogemused olemas ajast, kui üüriseadus kaotati suuremate korterite pealt. Üüriseaduse kaotamise tagajärjel suuremate korterite pealt tõusid nende üürid keskmiselt 100% võrra vähemalt. Komisjonis omalajal toodi ette andmed, kus olid need 250% võrra tõusnud, aga igalpool ei ole niipalju tõusnud, ja kui keskmiselt võtame 100%, siis on see võrdlemisi tagasihoidlikult võetud. Ja kui näeme, et 1924. a. elumaksimuse indeksis oli korterite hind 28 ja 1928. a. juba 52, siis näitab see ametlik võrdlus juba, kuipalju ta üüriseaduse kaotamise tagajärjel suuremate korterite pealt oli üldiselt mõju avaldanud protsentuaalse tõusu näol. Aga meie peame silmas pidama, et üüriseaduse kaotamine puudutas ainult 20%, s. o. $\frac{1}{5}$ osa Tallinna korteritest. Selle $\frac{1}{5}$ osa pealt andis protsentuaalne tõus sedavõrt tunda, peaaegu 100%-lise tõusu üldise summa kohta. 80% kortereid on praegu ja olid sel ajal üüriseaduse kaitse all. Kui keegi siin nende korterite juures, mis praegu üüriseaduse kaitse all veel on, ühel ehk teisel juhtumisel vabal kokkuleppel on rohkem tasunud, kui seaduses normeeritud 100- või 130-kordne üür, siis ma arvan, et ma ei eksi, kui oletan, et sarnasel kokkuleppel tasutud üür keskmiselt siiski ei ulatanud kõrgemale 200-kordsest üürist, nii et näiteks endine kümnerublaline korter praeguse kokkuleppe hinna juures võis maksta umbes 20 krooni. Kui keskmiselt ei ole hind vabal kokkuleppel rohkem tõusnud, siis peasjalikult sellepärast, et üüriseadus ikkagi teatud piirist ülemineku tagasi hoidis. Üürnikud maksavad selle maksimumi, mis nemad oma sissetulekust korteriüüriks maksta võivad, üle $\frac{1}{5}$ ehk 20% oma üldsissetulekust ei suuda ükski keskmine palgasaaja maksta korteri, kütte ja valgustamise eest meie oludes, teistes maades on protsentuaalne vahetõus veidi teistsugune,

kuid keskmiselt kõigub see ikkagi 20% ümber korteriüürniku kogu sissetulekust. Ametlikkude andmete järgi on tööliste keskmine teenistus 62,5 kr. kuus, järelikult võiks tööline oma keskmisest sissetulekust kõige rohkem korteri, kütte ja valgustuse peale 12,5 krooni kuus maksta. See on sarnasel korral, kui ühesugust mõõdupuud väljaminekutes tarvitada, kokku pigistades ühtlaselt nii riietuse, kui toidu ja korteri peale minevad kulud. Kaks perekonda koos võiks maksta korteri eest 20 krooni, ühel töölisel üksinda 20 krooni korteri eest maksta praeguste sissetulekute juures käiks üle jõu. Üüriseaduse alla kuuluvates korterites, väikekorteris, elavad peaausjalikult töölised, äriteenijad ja väikesemapalgalsed riigiametnikud. Muidugi mõista ei võinud nemad vabal kokkuleppel kõige parema tahtmise juures niipalju üüri maksta, et see oleks rahuldanud majaomanikku, ja sellepärast seaduseelnõu arutamisel, kui ma ei eksi, ka teistest erakondadest kõnelejad on toonitanud, et endise 20-kroonilise korteri eest kuus kavatsetakse nõuda 40 krooni. Kui tööline teenib 65 krooni kuus, siis on selge, et ei saa 40 krooni korteri eest kuus maksta, ka siis, kui viimse võimaluseni riietuse ja toitmise peale katsuks väljaminekuid vähendada. Nii et kui sarnane üürihindade tõstmise järgneks, siis on üks ainuke abinõu, — tuleb asuda väikesemasse korterisse, tuleb kahetoalise korteri asemel leppida ühetoalise korteriga või ühetoalise korteri asemel mingisugune nurk otsida. Praeguste statistiliste andmete järgi tuleb Tallinnas ühe toa kohta 3,42 elanikku, järelikult tuleb siis sarnasel korral, kui üürihinnad 100% võrra tõusevad, neil inimestel nii end kokku litsuda, et ühes toas 3,42 asemel oleks 6,84 elanikku.

Niipalju kui võimalik hoitakse muidugi kokku ka toitute ja riietuse kulusid. Kuid siin on oma teatud piirid, millest jällegi alla minna ei saa. Teatud arv toiduaineid on inimesel hinge sees hoidmiseks tarvis, vähem ta tarvitada ei saa, või kui tarvitab, siis peab alatoitluse all kannatama.

Käesolev seaduseelnõu puudutab vähemalt 100.000 Tallinna elaniku, kui mitte rohkem, majapidamist, sest ametlikkude andmete järgi elab ühetoalistes korterites 90.490 hinge ja kahetoalistes korterites 13.109. See sadatuhat on umbes $\frac{1}{10}$ osa kogu Eesti rahvast ja enam kui $\frac{1}{3}$ kõigist linnades elutsevatest kodanikkudest. Nüüd oleks väga hea, kui lugupeetud põllumeeste ja asunikude esindajad vähe järele mõtleksid selle üle, et ühe kolmandiku siseturu toiduainete tarvitajate ostujõu vähenemine

ei saa jätta mõju avaldamata toiduainete läbimüügile siseturul, olgu see siis leib, kala, või, piim, munad või muu. Põllumehed ja asunikud, kes oma saadustele siseturul tarvitajaid peaksid püüdma juurde soetada, ja seda väga tõsistel ja kaaluvatel põhjustel, ei võiks sarnasest massilisest ostujõu vähenemisest muud kui kahju saada.

Tegemist on praegusel korral 30.206 korteriga vähemalt, ja kui arvaksime, et ainult 10 krooni tuleb keskmiselt kuu kohta korteriüürile juurde, siis teeb see välja 302.06 krooni kuus ehk 3.624.720 krooni aastas. Ja nüüd selle enam kui 300 miljoni sendi eest, mis nad korteriüüri eest rohkem peavad välja andma, peab 100.000 Tallinna elanikku aastas tarvitama vähem toiduaineid ja riideid, sest mujalt neil kuskilt uusi sissetulekuid võtta enam ei ole. Palgasid neile juurde ei panda, sissetulek ei suurene, aga see summa tuleb nende taskust ära võtta. Teist abinõu siis ei ole, kui tuleb kokku hoida nii toiduainete, kui ka tööstusesaaduste tarvitamisel.

Kui sellest summast arvata $\frac{1}{3}$ riietuse peale, siis jääb toiduainete ostmiseks 200 miljonit senti vähem tarvitada. Tööstusel väheneb selle tagajärjel siseturul müük umbes 100 miljoni sendi võrra aastas ja kahtlemata avaldab see teatud mõju tööstusele, sest et valmistust tuleb selle võrra vähendada. See avaldab mõju ka kaubandusele, sest sama summa võrra väheneb seal läbimüük.

6.000 majaomaniku ostujõud suureneb muidugi sellele vastavalt, kuid toiduaineid ei tarvita nad ometi rohkem kui seni, sest igal inimesel on ikkagi ainult üks kõht, ja loodetavasti on nad suutnud oma kõhtu ka seni ajani täita niipalju kui vajavad. Rohkem kui üks kõht ei ole ka majaomanikul, kellel kolm maja või rohkem. Riietust ei saa samuti rohkem tarvitada. Nii et selle läbi, et nende sissetulek suureneb, ei suurene tarvitamine ja kaupade läbimüük peaaegu mitte ühegi sendi võrra.

Kui aga nüüd asub kitsamatesse oludesse nii suur osa elanikkudest, kellest siin jutt oli, siis selle võrra suureneb ka viletsus. Praegused väikesed korterid jätavad väga palju soovida, puuduvad osalt isegi väljakäigukohad, kõigist muudest mõnustest, mida võiks nimetada, rääkimata. Ühes toas elab praegu juba 3,42 inimest, nagu ma siin eelpool rääkisin, tiiskus ja igasugused haigused levivad juba praegu kohutavalt, surnute arv ületab Tallinnas väga ja väga tunduvalt sündimiste arvu. Aga küsime, mis sünnib siis, kui inimesed olude sunnil peavad veel tihedamini

kokku minema? Ma ei hakka siin kõnelema sellele järgnevalt moraallangusest, kuritegevuse tõusust ja pahedest, mis praegu tingitud meie viletsaist korterioludest, ja mille tõttu meie oma kuritegevuse arvu ja tõusu poolest oleme esimesel kohal maailmas. Kohutavaid võrdlusi, iseäranis retsidivistide arvu kohta toodi vangistuseseadustiku arutamisel üldkomisjonis härra vangimajade direktori poolt ette, võrdlusi retsidivistide arvu kohta Inglismaal ja meil Eestis. Ja teie teate, missugune on Inglismaal rahvaarv ja missugune meil Eestis, aga retsidivistide poolest ületame Inglismaa 10 korda. (V a h e l h ü ü e: Protsentuaalselt?) Ei, mitte protsentuaalselt, vaid arvuliselt. (P a h e m a l t p o o l t: Absoluutselt?) Absoluutselt jah. Samuti kui võtta protsentuaalselt, siis ei maksa rääkida. (J. M a s i n g, mo: Inglismaal ei tunta üüriseadust.) Seal on siis tagajärg, kaotame meil ka, ja siis on asi korras! Meie näeme juba praegu seda, et selle tagajärjel, et üüriseadust suuremate korterite pealt ära kaotati, ja majaomanikud üürihindasid korteritelt tõstsid vähemalt 100% võrra, et selle tagajärjel leidis aset nähtus, mida ka aruandja tähendas, et meil viimasel ajal on ilmunud sedelid akendele, et korterid on saada. Aga inimesed suurematest korteritest, mis selle tagajärjel tühjaks jäävad, et nad ei suuda maksta seda üüri, mis nõutakse, need inimesed kolivad ümber väikesematesse korteritesse. Ja järelikult, kui suured korterid tühjad seisavad, siis muutub elu väikestes korterites kitsikumaks, sest see osa on väikesematesse korteritesse elanikke juurde tulnud. Kui inimene ei suuda suure korteri pealt üüri maksta, siis on tal võimalus kolida väikesemasse korterisse. Kui aga väikesemaid kortereid ei ole

saada, siis ei ole tal mujale minna, kui tänavale. Lugupeetud seaduseelnõu aruandjate poolt on ette toodud selle seaduse seletuskirjast järgmist: „Korter on perekonna arenemise kõige tähtsamaks ja hädatarvilikuks teguriks ja sellega ühes iga rahva rikkuse ja edu aluseks. Selle tõttu on tähtis, et iga riigi kodanik leiaks tema tarvidustele ja tuludele vastava korteri. Seda võib saavutada ainult pakkumise ja nõudmise alusel tegutseva korterituru uuesti maksmapanemise läbi.“ Minu arvates need ilusad sõnad ja lubadus, mis seletuskirjas ette toodud, kas ei kõla need oludes, mis meil valitsevad, kõige kibedama pilkena. Peab ütleva, tarvitades vanasõna või rahvalikku kõnekäänu, et meie inimestel on olnud enam kui hobuse kannatus. Võibolla, et nad kannatavad veel rohkem, et kannatavad ka selle seaduse ära, aga kunagi ei või teada, kunas see kannatustekarikas täis saab, kunas sinna kannatustekarikasse viimne tilk langeb, mis sunnib üle veere langema. Tuletame meelde, millest sai alguse 1917. a. revolutsioon Petrogradis. (J. F u k s, as: Rasputin'ist.) See sai alguse rahva majanduslikust viletsusest. Ja ma arvan, et meil riigijuhid, kelle käes rahva saatuse, rahva tulevik ja kodanikkude tervis ning julgeolek seisavad, ei tohiks lasta säärest olukorda tekkida.

Juhataja: Koosolek on üle kahe tunni kestnud. Kõneleja on nõus jätkama kõnet pärast vaheaega. (H ü ü d e d: Lõpetada!) Minul oli kavatsus koosolekule vaheaeg kuulutada. Nüüd on aga tehtud ettepanek,

koosolek lõpetada.

(H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on vastu võetud. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 21.18 min.

Õige.

Kinnitan.

Koosoleku sekretär (allkiri).

Koosoleku juhatajad (allkirjad).

